

De första européerna i form av street art på en vägg intill Georgiens nationalmuseum.

Konsten att bryta en tand på en sabeltandad tiger

Rapport från ICAMTs konferens i Tblisi, Georgien: On top of history – Site Museums

Georgien är vinets hemland – klyshigare sätt att inleda en reserapport från detta land i Europas ostligaste kant får man leta efter. Men det finns mycket som tyder på att den är sann. Här har odlats vin sedan i alla fall 5 000 år. Det räcker med att kliva in på valfri bakgata i huvudstaden Tblisi för att se vinrankor sträcka sig mellan de vittrande fasaderna.

Landet är också fattigt – och dess läge vid Svarta Havets östra hörn, mittemellan Ryssland och Turkiet, gör det inte helt lätt att besöka från vår del av världen. Under tecknad räknade in en flygtid på strax under tio timmar enkel väg – förvisso inklusive fem timmars häng på flygplatsen i Istanbul ... Antalet internationella museikonferenser i landet torde vara litet, vilket åtminstone delvis kan förklara det stora intresse ICAMT, ICOM:s internationella kommitté för arkitektur och museiteknik, åtnjöt när vi valde att förlägga vår årliga konferens till just Georgien. När vi 2011 var i Stockholm hade dåvarande styrelsen knappt tid att ta en öl med oss. Tre år senare möts vi i Georgien och såväl vice kulturminister som ansvarig statssekreterare sluter upp till invigningen. Och för första gången i kommitténs historia fick vi ekonomiskt stöd från värdlandet för att genomföra konferensen. Bäddat för succé? Hmm – vi återkommer till det ...Ekonomi må vara skral, men Georgiens kulturhistoriska arv slår det mesta. Huvudstaden Tblisi grundades redan på 500-talet e.Kr och av de arkeologiska fynden att döma har handeln och kulturutbytet varit rikt förgrenat. Georgien kan för övrigt skryta med det äldsta kända fyndet av en mänsklig europé, som trampade runt i landets bördiga dalar för sådär 1,6 miljoner år sedan. Arkeologen David Lordkipanidze blev en internationell sensation när han 1991 fann den första käken efter denna europeiska anmoder, på en kulle i Dmanasi tio mil utanför huvudstaden. Fyndplatsen är numera till lika delar utgrävningsplats, internationellt forskningscentrum och museum – om än i miniformat. Här finns en liten byggnad där man kan bese en vaxkopia av hur ureuropén såg ut när hon gick runt och sökte föda i detta även på den tiden bördiga landskap, samt den film som National Geographic gjorde om fyndet och platsen för något decennium sedan.

På filmen kan man se en yngre version av samme David Lordkipanidze som guidar oss runt

fyndplatsen och visar fram ett urval av de spännande skelettdelar man funnit på platsen. Här fanns inte bara folk när det begav sig, utan också till exempel sabeltandade tigrar. Undertecknad får ett kranium av en sådan i handen och hinner precis tänka att de långa tänderna ser sköra ut – innan jag lyckas knäcka en av dem! Tur att det var en gipsavgjutning ...

Platsen Dmanasi och dess minimala museum är ett bra exempel på den typ av institution denna konferens inriktar sig på: så kallade Site Museums, eller platsmuseer som det gissningvis skulle heta på svenska. Termen syftar oftast på ett mindre – eller riktigt litet – museum som presenterar arkeologiska fynd på platsen där de gjordes. De arkitektoniska utmaningarna är naturligtvis intressanta – hur skapar man sammanhang och tolkningshjälp för den allmänhet som vill besöka en utgrävningsplats, utan att skada miljön? Just den frågan kom konferensen dock inte in på i någon större utsträckning. I stället handlade de flesta frågestunder och panelsamtal gärna om en fråga av mer filosofisk natur: Måste ett platsmuseum handla om arkeologi? Kan andra museala discipliner lära sig av detta att uppföra en enkel alldeles intill den för historien relevanta platsen, och skapa en alldeles speciell typ av kontext?

Till en liten del tar jag åt mig äran till detta – min presentation under konferensen lyfte fram platsmuseer i (framför allt) norra Europa och valde en betydligt vidare tolkning. Så kan till exempel det nya maritima museet i Helsingör tolkas som ett platsmuseum, i och med dess för sitt ämne historiskt relevanta placering inbyggt i en gammal torrdocka, i sällsynt elegant utformning signerad danska arkitektbyrå BIG. Ett annat exempel jag lyfte fram är det betydligt mer påkostade – samt eventuellt mindre smakfulla – Titanic Belfast, i den nordirländska huvudstaden, beläget som det är alldeles i huvudändan av den slip där skrovet till det olycksdigra fartyget nitades ihop.

En annan intressant tolkning av begreppet stod vår styrelseledamot Charalampas Chaitos för i sin presentation av Grand Egyptian Museum, alldeles intill pyramiderna i Giza. *Grand* är förresten ordet – bara byggnaden planeras bli cirka 50 000 kvadratmeter. Om det nu blir färdigt – det Japanfinansierade projektet präglas av ständiga chefsbyten och organisatorisk oro, mest kopplad till det allmänt oroliga politiska läget i Egypten.

Starkast applådåskor nådde dock presentationen signerad Vazyl Rozhko, chef för museienheten på Ukrainas kulturdepartement. Han bjöd bland annat på en digitalrendering av det sedan länge bortvittrade träfortet på en klippa i Tustan – värdigt en Sagan om Ringen-film. Men det som väckte allas hänförelse var berättelsen om hur museitjänstemän sprang omkring bland tårgasmoln och gummikulor vid torget Maidan i Kiev, mitt under brinnande upplopp, för att samla ihop artefakter från händelsen. I dag har man cirka 1 500 föremål från dagarna innan forne presidenten Victor Yanukovych störtades – dessa tänker man med tiden ställa ut i ett eget Maidan-museum, intill torget. Ett platsmuseum om något.

Konferensen gick av stapeln på Georgian National Museum på Aveny Rustaveeli mitt i Tblisi. Ett traditionellt museum av historisk karaktär – nationsbygge var ordet. Den enda utställningen som söker tala till besökarens känslor är minnesrummet för den sovjetiska ockupationen, som man kallar det, högst upp i byggnaden. Här väcker en tågsvagn fullständigt perforerad med autentiska kulhål historien till liv på ett otäckt vis. I byggnadens källare finns en ”skattkammare”, mycket lik Historiska museets guldskattkammare. Här blir man varse landets nästan osannolikt rika kulturhistoria. Hantverket som visas är av högsta klass, och influenser från alla antikens europeiska högkulturer, Rom, Grekland, Bysans, men också mer långväga, från Indien och Mellanöstern, finns representerat i såväl importerade föremål som lokal tillverkning. En energisk dam visar oss runt – och gör oss också uppmärksamma på saker som inte står i texterna, som för övrigt ger minimalt med information. Så står vi plötsligt inför ett halsband som en gång tillhört Zevakh, mor till regionalherren Aspavruk. Det vet man – man fann det i hennes grav. Man vet till och med hur hon såg ut, för hon är avbildad på ett bältesspänne intill. Detta står dock inte angivet i texten, guiden

nämner det i förbifarten som en upplysning av mer anekdotisk karaktär. Halsbandet i sig ges ett betydligt större kulturellt värde än dess bärare. Här ser man hur vi i vårt hörn av världen faktiskt har kommit en bit vad det gäller interpretation. Om samma halsband ställts ut på valfritt svenskt länsmuseum skulle Zevakh och hennes liv gissningsvis varit föremål för en egen utställning!

Vin, förresten – för att inte tala om mat. Det georgianska köket lämnar inget åt slumpen. Vi serverades under hela konferensen utsökt, fet och ofattbart mäktig mat i enorma mängder. Den som vill klara av en vistelse i Georgien med äran i behåll måste vara redo att inmundiga sådär tre monstruöst stora – delikat kryddade – lammspett inlindade i ljust tunnbröd, efter att först ha ätit sig igenom en rejäl bit *khachapuri* (ett fettdrypande och utsökt ostfyllt filodegsbröd), en gigantisk tallrik rik kycklingsoppa och ett antal *chinkali* (ungefär som dumplings, fast betydligt större ...) – till lunch. Utspisning av högsta möjliga klass för den som inte är vegetarian, men blotta mängden och energirikedomerna i anrättningarna gör att känsliga, nordeuropeiska magar måste varnas – så gott som hela ICAMT:s styrelse drabbades av mer eller mindre akuta magproblem under dagarna i Georgien. Vad gäller en av våra ledamöter gick det så illa att hen fick uppsöka sjukhus och låg för ankars resten av konferensen. Själv fick jag, efter en sömlös natt med ständiga toalettbesök, försöka hoppa in som moderator medan magen mullrade och protesterade. Samt försöka hänga med i simultantolkningen i lurarna och samtidigt försöka tänk ut smarta till frågor till talaren – som även de simultantolkades till georgiska, varefter svaret simultantolkades tillbaka till engelska ...

Mårten Janson, 12 november 2014
vice ordförande i ICAMT

Kloster nära platsmuseet i Dmanasi.